

כגפן פוריה

עלון להפצת תורה ויהדות

אין לעיין בעלון זה בששת התפילה

פְּרָשַׁת וַאֲתַחֲנֶן

מז' אב תשע"ט

הפטרה: נחמנו נחמו עמי

יציאת השבת:

20:03

ירושלים: 20:00

מז' באב מיום שישי – אין אומרים בו תחנון ובמנוחה שלפניו
 יט' באב – יום שלישי יש נוהגים לעשות בו התרת נדרים
 ארבעים יום לפני ראש השנה
 יציאת השבת ר"ת 20:44
 גיליון 543

מניסת השבת:

18:54

ירושלים: 18:47

השבת והגאולה

הרב עמוס שושן – רב ישובי רכס פוריה

ציפית לגאולה? כולנו מצפים לגאולה, אך האם יש לנו דרך לקרב אותה? בתלמוד אנו יכולים למצוא פתרון מפתיע לשאלה כיצד להביא את הגאולה במהרה: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן – מיד נגאלים".

אין צורך להאריך בחשיבותה של השבת בהיותה אות ברית בין הקב"ה ובין עם ישראל, אך פרט אחד דורש בירור – מדוע דווקא שתי שבתות? מדוע אין מספיקה שבת אחת, אותה ישמור כל עם ישראל כדי להביא את הגאולה? לפני שננסה לפתור את הבעיה הזו נפנה לעיון במצוות השבת המופיעה בעשרת הדברות של פרשת יתרו ובאותה המצווה המופיעה שוב בעשרת הדברות בפרשת השבוע שלנו. בספר שמות מופיע: "זכור את יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בס וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו". ובספר דברים בפרשתנו כתוב: "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך... וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוצאך ה' אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת".

על השינוי המפורסם בין שמור לזכור אנו אומרים בכל ערב שבת בפיט לכה דודי "שמור וזכור בדיבור אחד", המקור לכך הוא בתלמוד. מהי המשמעות של הקביעה הזו? האם אנו צריכים ללמוד מכך רק על הנס ששתי המילים נאמרו בדיבור אחד בזמן מתן תורה, או שיש בכך מסר גם לימינו? לשבת ישנן שתי מטרות האחת היא כריתת ברית בין הקב"ה ובין בני ישראל, ברית של אמונה מוחלטת בקב"ה שהוא מקור הכל. המטרה השניה היא מטרה סוציאלית, יום מנוחה הנועד להשוות בין כל המעמדות בעם ולתת להם משקל שווה ביום בו נחים מעבודה העשיר והעני. התלמוד מודגיש כי זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, רוצה לומר, שזו אותה השבת, והיא באה מאותו מקור אלוקי ואין להפריד ביניהם. שמירת שתי השבתות היא החיבור בין שני הטעמים בין הזכור ובין השמור, בין כריתת הברית בינינו לבורא עולם וכן בין אדם לחברו.

בהוצאת מכון "שערי תורה": פוריה-נוה עובד ד.ג. גליל תחתון 15210

שערי תורה וחסד ע"ר * כולל אברכים * שיעורי תורה * פרסומים תורניים * גמ"ח עזרה לנוקמים *
 הדפסה: דפוס כנרת. עריכה: צ. שוריק. היה שותף. להעברת תרומות: בנק המזרחי סניף טבריא מספר חשבון: 123459

שבת נחמו

שבת שלאחר תשעה באב נקראת 'שבת נחמו'. הסיבה לכך היא הפטרת השבת הפותחת בדברי נחמה לעם ישראל אחר החורבן הנורא אותו אנו מציינים בכל שנה ביום תשעה באב. מעין דברי הנביא אנו מוצאים באישיותו המיוחדת של גדול התנאים – רבי עקיבא.

רבי עקיבא עמד בראש הדור מיד לאחר חורבן בית המקדש השני. מדוע נבחר דוקא רבי עקיבא על ידי ההשגחה העליונה לעמוד בראש דור זה?

רבי עקיבא עבר חורבן פרטי שהיה מחובר לחורבן האומה כולה והצליח לבנותו מחדש, היה בפעולתו זו לרמזו לכל האומה על התקוה הגדולה לגאולה. רבי עקיבא מתחיל את לימודיו בגיל ארבעים אחר שהיה עם הארץ גמור. לאחר עשרים וארבע שנות לימוד זוכה רבי עקיבא להנחיל את תורתו לעשרים וארבעה אלף תלמידים. ואולם כל אותם התלמידים מתים בפרק אחד, מפסח ועד עצרת. רבי עקיבא רואה את כל עמלו קורס לפניו, 'והיה העולם שמים', אך רבי עקיבא אינו מתאש. הוא מחליט להתחיל הכל מהתחלה והולך לדרום ושונה את התורה בפני חמישה תלמידים בלבד.

כל זה תואם את שיטתו של רבי עקיבא שהיה רגיל לומר: "בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע אי זה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים". רבי עקיבא אומר: למד תורה בילדותו ילמוד תורה בזקנותו היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו, שנאמר: בבקר זרע את זרעך וגו'. ההוכחה בתלמוד לכך שרבי עקיבא אינו רק נאה דורש אלא גם נאה מקיים היא מן הסיפור על תלמידיו:

"אמרו שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמים עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם, רבי מאיר ורבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמוע והם הם העמידו תורה אותה שעה".

כוחו הגדול של רבי עקיבא להמשיך ולבנות את עולם התורה על אף השבר הנורא העמיד אותו בראש דור החורבן. רבי עקיבא עומד על סיבת מותם של תלמידיו הראשונים ומזהיר את אלו האחרונים: "אמר להם הראשונים לא מתו אלא מפני שהיתה עיניהם צרה בתורה זה לזה אתם לא תהיו כן". ואכן עבודתו נושאת פרי: "מיד עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה".

ראייתו העמוקה של רבי עקיבא ראתה עוד בתוך החורבן את הגאולה הגנוזה בו וכמסופר בתלמוד (מכות כד, א):

רבי עקיבא איחד את נבואת הפורענות עם נבואת הנחמה ולימוד, שכשם שהחורבן היה גדול יותר מהנבואה עצמה, שהרי בנבואה נאמר שציון תחרש, אך לא ששועל יצא מבית קודשי הקודשים, כך גם הנחמה שתבוא מהרה תהיה גדולה הרבה יותר ממה שהובטח בנבואה, ולכן אמרו לו פעמיים 'עקיבא ניהמתנו', על גודל הנחמה בדבריו.

"וכבר היה רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו קול המונה של רומי מפלטה ברחוק מאה ועשרים מיל והתחילו בוכין ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמר להם: ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו כושיים שמשתחוים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך לעושי רצונו על אחת כמה וכמה.

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ורבי עקיבא מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני!

אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה. באוריה כתיב: 'לכן בגללכם ציון שדה תחרש'... בזכריה כתיב: 'עוד ישובו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם', עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו".

מדוע מדגיש התלמוד את הלשון המדויקת בה ענו חכמים לרבי עקיבא ('בלשון הזה אמרו לו')? ומהו כפל לשונם של חכמים: 'עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו'? אפשר לומר כי אמירתם זו מוסבת הן על המעשה הראשון והן על המעשה השני, ולכן הם נוקטים בכפל לשון.

עוד אפשר לומר, שרבי עקיבא אשר איחד את נבואת הפורענות עם נבואת הנחמה לימדם שכשם שהחורבן היה כל כך גדול עוד יותר מהנבואה עצמה, שהרי בנבואה נאמר שציון תחרש, אך לא ששועל יצא מבית קודשי הקודשים. וא"כ גם הנחמה שתבוא מהרה תהיה גדולה הרבה יותר מן הנבואה ולכן אמרו לו פעמיים, על גודל הנחמה בדבריו.

ועוד, שזהו לשון נופל על לשון, וכשם שהנביא אומר (ישעיה פרק מ' פסוקים א, ב): "נִחַמוּ נִחַמוּ עַמִּי יֹאמֶר אֱלֹהֵיכֶם: דְּבָרוּ עַל יְבִי יְרוּשָׁלַם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מְלָאָה צָבָאָה כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְהוָה כְּפָלִים בְּכָל חַטֹּאתֶיהָ". וכשם שלקחה כפליים בחטואתיה ולקחה כפליים, כך גם נחמתה ניתנת בכפליים, לפיכך כפלו חכמים את לשונם בלשון נחמה 'עקיבא ניחמתנו, עקיבא ניחמתנו'.

רק החכם אשר ראה מתוך עומק החורבן את גודל הגאולה שתהיה לעתיד לבוא, יכל להיות מנהיג דור החורבן. חובה עלינו לאחוז בדרכו של רבי עקיבא, במיוחד בדורנו זה דור הגאולה, בו אנו זוכים לראות את רחובות ירושלים מלאים בזקנים וזקנות אשר חלקם נולדו בירושלים, וגם מקומם של הילדים המשחקים ברחובות ירושלים לא נפקד, אם מתוך הסבך נראה את נקודות האור, אז נזכה לגאולה השלימה במהרה בימנו, אמן כן יהי רצון.

הלכות טו' באב

א. "אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו, ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות? בחור! שא נא עניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עניך בניי, תן עניך במשפחה, 'שקר החן והבל היפי אשה יראת ה' היא תתהלל' (משלי לא, ל), ואומר: 'תנו לה מפרי ידיה ויהללה בשערים מעשיה' (משלי לא, לא). וכן הוא אומר 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו' (שיר השירים ג, יא), ביום חתנתו - זה מתן תורה, וביום שמחת לבו - זה בניין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו" (תענית כו, ב).

ב. אמרו רבותינו: בן ישראל שיש לו דין עם נכרי, ישתמט ממנו עד ר"ח אלול כיוון שמזולו אינו טוב, ויש אומרים עד אחר עשרה באב. "וזה הסברה היא עיקר דאין צריך להשתמט עד ר"ח אלול אלא רק עד אחר עשרה באב, ובפרט כי בט"ו באב צריך לעשות שמחה מפני שיש עליו לשכינה כמו שמואב בזה"ק (ה"ב דף קצ"ה), וכיוון שעלה חודש זה ביום חמשה עשר, לא ירד, ד'מלעין בקודש'" (בא"ח).

ג. אין אומרים תחנון ואין מתעניין בט"ו באב ולכן גם אין אומרים תחנון במנחה שלפניו. (שו"ע קלא).

ד. הגמרא במסכת תענית מסבירה שאחת הסיבות שיש שמחה בטו באב היא בגלל שהותרו שבטים לבא זה בזה, ועל כך זה יום שאין טוב ממנו. גם בימינו המתחתנים מעדות שונות הרי זה קירוב עם ישראל שלא יהיו בו פילוגים וזה דבר טוב.

ה. אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "לא אברא סיהרא אלא לגירסא" (עירובין סה א), לא נברא הלילה אלא ללימוד. והיינו בלילי חורף הארוכים. וגם בלילות הקיץ הקצרים צריך ללמוד מעט בכל לילה לקיים "והגית בו יומם ולילה", ומט"ו באב ואילך שמתחילין הלילות להתארך יוסיף כל לילה ללמוד קצת יותר זמן בלילה (שו"ע, רמ"א י"ד רמז ס"ג). "ואמר ריש לקיש: כל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום, שנאמר: 'יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמו'" (הגהת יב), ומי שיש לו קביעות ללמוד בכל יום שעה או יותר ונתבטל ביום, צריך להשלים את קביעותו בלילה.

ו. נטיעה בט"ו באב - כל עץ מאכל בין של ישראל בין של גוי ואפילו בעציץ שאינו נקוב, בשלוש שנים הראשונות מנטיעתו הפירות והגרעינים והקליפות הכל "ערלה" ואסור בהנאה. ושלוש שנים אלו אין מונים מיום ליום, אלא אם נטע קודם ט"ו באב, כיון שיש ארבעים וארבעה יום עד ראש השנה, נחשבים ימים אלו כשנה, משום שארבעה עשר יום הם ימי קליטה, ואחר כך שלוש יום בשנה נחשב שנה, וסופרים עוד שנתיים מחודש תשרי. ואפשר לאכול את הפירות אחרי שפודים "נטע רבעי". אבל אם נטע מיום ט"ו באב ואילך, לא נחשבת שנה זאת לכולם, ומונה מתשרי שלוש שנים, (שו"ע י"ד רצד).

לעילוי נשמת אמו"ר רבי יצחק שושן זצ"ל - נלב"ע יב' תמוז תשע"ו

עלון זה מוקדש:

לרפואת: אברהם ולאח ציטרון. שרה בת שמחה. מרים יהודה. ציפורה ויהושע לוי. ביבה אלימלך. ישי הלוי. עור בן עישה. תקוה בת עזיזה. אלגרה בת ג'אן. אסתר בת זוהרה. מול בת ענולה. אברהם בן רחל. חתמים בן סולמנה. רחאל בן אביגיל. אילנה בת סליחה. ישי ורחל לוי. חנה בת זוהרה. מיטל מוריה אדרי הי"ו. להחזרת נעדר צה"ל ושבייה ובהם: אורון שאול, הדר גולדן, גיא חבר, רון ארד, יהודה כץ, צבי פלדמן, יהונתן פולארד הי"ו. לעילוי נשמת: הגר"ע יוסף זצוק"ל. הגר"מ אליהו זצוק"ל. רבי מסעוד מלול זצ"ל. רבי יצחק שושן זצ"ל. רבי יעקב שושן, הרב שלמה צורף, יונה ונה. סופר מנחם. אליאור קדושים. הרב אברהם צוקרמן. יצחק עמידה. נדיר נחום. ניסים כהן. רובי צעדי. יצחק בן מול מורחי. מרדכי ומשה מורחי. ישראל אברהם נתן. אברהם אוחיון. מרדכי צאנז. שלמה בן מרים. יצחק ונצמר אטיאס. ר' חיים אוחננה. לוי יצחק אמרדי. אורן מועלם. אליהו טייטל. דוד חגיבי. דוד גרוסברג. יואל דללי. עמוס דמרי. סימנטוב משה יהודה. ישראל בן גמרה. רבי דוד הכהן. ישראל בן שושנה. נעים משה. אהרן מורחי. יצחק ושמוחה אילון. נסים וסליקה שושן. יצחק ולאח אסתרנו. נדירה שמעון. מנירה לוי. ליט שבת. אסתר בת תורא. אסתר חרד. חנה יצחק. דינה פונדק. אליזה בת פריחה. תירצה זגרון. אסתר וענבר נחום. דניאל אלמליח. אליהו אדרי. נסים מלי. מרים וענונו. עזיזה עמוס. רות יעקב. חיה רחל לוי. נעימה בת מל'ה. לואיזה מרד. זוהרה בת חנה. עליזה כהן. שרה אוליאל. יוכבד ועקנין. חסיכה ששפטוט. עישה דוד. ברכה סופר. רותי אגל. סבטלה בת אולגה. אסתר איבני. כמשה דידי. כמשה דידי. אלס טובל. אילה שחר. רבקה ישערו. אריאל דרסעבר ז"ל. ולע"נ הנספים בשואה ובהם: אלכסנדר שנדור, שושנה רוזה, רפאל פריצ, וציעיליה צילה לבית משפחת ציטרון הי"ד.